

ОСОБЕНОСТИ НА АЗ-ОБРАЗА ПРИ ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА МАЛЦИНСТВА

Радостина Антонова

The group membership has a perceptual or cognitive ground — the self-perception or the perception of the others is built by abstract social categories that are internalized in the individual's self-concept. Therefore the group membership (the social identity of the individual) is a significant element of the structure of the individual identity. The individual identity has two main components: the self-concept (the individual's perception of himself) and the social identity (built by individual's group memberships). The psychological criterion to define a group as a minority is: "The minorities are entities. Their members realize their own specific social status. According to it they have common features and disadvantages". The membership in a minority is a barrier in achieving the individual life plans. The minority's members have special features of the individual identity. One of these features is that the group (ethnic) membership is a more important element of the individual identity than the self-concept.

Цел на настоящата работа е представяне на особеностите на Аз-образа при членове на малцинствени групи. Реферираните статии и експерименти са подкрепени с емпирични наблюдения и интерпретации относно особеностите на ромската малцинствена група, набрани по време на работа в софийския ромски квартал „Факултета“ по проект на фондация „Здраве и социално развитие“.

Понятието „група“ се разглежда в рамките на модела на социалната идентификация, разработван от Джон Търнър, Хенри Тажфел и др. (Tajfel, H., 1982a). Моделът на „социалната идентификация“ е изграден около ролевата идентичност на индивида. Според теоретиците на този модел социалната група е два или повече индивида, които споделят *обща социална идентификация* за себе си или, които възприемат себе си като членове на една и съща група, т.е. споделят колективно възприятие за собствената социална единица. Това са групи, които имат своята историческа и културна даденост и към тях индивидите са социализирани директно. В рамките на този модел могат да се изследват не само вътрегруповите процеси, но и междугрупови отношения, основани върху категории, като националност, класа, пол, раса или религия.

Според резултати от проведени експерименти идентификацията с една група е необходимо и достатъчно условие за формиране на група. Тоталната сума от тези социални идентификации (описващи членство в дадена група), използвани от една личност, за да опише себе си, се нарича социална идентичност. „Когато категорията групово членство стане отличителна, членовете на дадена група са склонни да повишават вътрегруповите прилики и междугруповите разлики. Следва сплотяване на групата срещу друга група и затягане на груповите граници“ — това явление се дефинира като закон на Тајфел за груповата принадлежност (Tajfel, H., 1982a, 17–19).

На индивидуално ниво промените обхващат разширяването на афекта до ядрото на Аз-а, като се мобилизират защити и самооценката на индивида се застрашава пряко. Това означава, че всеки стимул, насочен към групата, се възприема като заплаха за индивидуалната самооценка. Индивидите се включват само дотолкова в междугруповите конфликти, доколкото е засегната дадена идентификация с определена група. Тази включеност може да варира ролево и във времето. Оттук следва изводът, че колкото по-определяща за Аз-образа на даден индивид е социалната му идентичност в различните си съставни групови идентификации, толкова неговата и на другите представа за груповата му принадлежност влияе върху неговата индивидуална самооценка.

Освен теории за структурни компоненти на идентичността, съществуват и такива, които проследяват развитието на идентичността през времето и определят нейните функции. Една такава теория е стадиалната концепция на Ерик Ериксън. В стадиалната теория най-силен е акцентът върху решението на конфликта „идентичност срещу ролева неопределеност“, който е характерен за юношеството — 14 — 20-годишна възраст според автора (Ериксън, Е., 1996). Идентичността е в ядрото както на индивидуалността, така и на културата и общността, чиято част е тази индивидуалност. От тази гледна точка най-общото определение за идентичност е: *чувство за себетъждественост и непрекъснатост — да бъдеш, да разпознаваш и определяш себе си във всички измерения на времето и пространството*. Тя е непрекъснат процес на полагане на нови цели за реализация на личностовите потенциали, процес на създаването и изпълняването на програми за живот.

Всяка социокултурна общност има за цел да изгради в по-голямата част от членовете си това, което Ериксън нарича „силно Его“, т.е. един център „достатъчно устойчив и гъвкав, за да примирява неизбежните противоречия в която и да е човешка организация“. В тази поредица от мисли се открива и тъжната истина, че във всяка човешка система, основана на доминирането и изключването на своите индивиди, потиснатите и изключените „подсъзнателно приемат образа на злото, което са накарани да олицетворяват от тези, които ги доминират“. Всяка култура е загрижена да събере представите си, идеалите за света и човека в различни модели, които представят определен тип поведение (Силгиджиян, Х., 1998). В тяхното предаване на децата е същността на процеса на обучение и възпитание. Колкото една култура разглежда детето като недоразвит възрастен, толкова повече детето бива поставяно в ситуации на пряко или косвено насилие над неговата индивидуалност, за да може то да влезе в тези модели, в доминиращите традиционни определения за добро и лошо.